

Bulgaristan'dan Anadolu'ya Göçen Türkçe ve Türk Edebiyatı

Atıf AKGÜN*

Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatı ABD, Doktora Öğrencisi, İzmir

*Sorumlu Yazar

atif.akgun@hotmail.com

Özet

Balkanların kadim milletlerinden biri olan Türkler, günümüzde muhtelif Balkan ülkelerinde varlıklarını sürdürmektedirler. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesi ve bölgede ulus devletlerin kurulması ile birlikte bölgedeki Türkler, Batı Trakya, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova Türkleri olarak anılmaya başlamıştır. Bu topluluklar içinde Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan Devleti'nin teşekkülünden itibaren tarihi süreç içerisinde kendi yerel edebiyatını; Bulgaristan Türkleri Edebiyatını meydana getirmiştir. Ancak balkanlardaki diğer Türk topluluklarından farklı olarak Bulgaristan Türkleri sürekli olarak Türkiye'ye göçe zorlanmış, belli aralıklarla anavatan Türkiye'ye büyük göçler yaşamıştır. Göçlerin sosyolojik sonuçlarının yanı sıra söz konusu Türk topluluğunun edebiyatına yansımaları ise Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Türkiye'de yaşam alanı bulması biçiminde olmuştur. Özellikle 1989 büyük göçünden sonra, temsilcileri ve eserleri sayesinde Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın Türkiye'deki kolu gelişmeye başlamıştır. Bu çalışmada öncelikle göç olgusu ve Anadolu'ya göçlerle gelen bu edebiyat üzerine yapılmış çalışmalardan bahsedilmiş, ardından temsilcileri ve eserleri ile Türkiye'ye 'göçen' bu edebiyatın özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Bulgaristan, Bulgaristan Türk Edebiyatı.

GİRİŞ

Günümüzde Türkiye'den sonra en yoğun Türk nüfusunu bünyesinde barındıran Balkan ülkesi Bulgaristan'dır. Bulgaristan Devleti'nin teşekkülünden sonra bölgedeki Türkler belli aralıklarla Türkiye'ye göçe zorlanmışlar; Balkan savaşları, etnik çatışmalar ve asimilasyon politikaları Balkanların en kadim milletlerinden olan Türklerin Anadolu'ya göçünü de beraberinde getirmiştir. Bulgaristan'dan sistemli olarak Türkiye'ye yapılan göçlerin ekonomik, sosyolojik vb. gibi birçok boyutu olduğu muhakkaktır. Göç olgusunun tüm boyutlarıyla incelenmesi Bulgaristan Türklüğünün yaşadığı trajedinin ortaya konulması açısından da önemlidir. Biz bu çalışma ile Bulgaristan Türklüğünün göç yolculuğunun yazınsal boyutunu incelemeye ve değerlendirmeye çalıştık. Bulgaristan'dan Anadolu'ya yapılan sözünü ettiğimiz göçleri incelemenin önce yine göçlerle Bulgaristan'a gelen Türklerin iskan geçmişlerine göz atmak yerinde olacaktır.

Bulgaristan'daki Türk varlığının geçmişi, Türk boylarının Balkanlara gelişine kadar uzanır. Türk kavimleri ve boyları bu ülkeye IV. asırdan başlayarak XIX. asrın ikinci yarısına kadar akınlar düzenlemiş ve buraya yerleşmişlerdir. Bu göçler neticesinde Bulgaristan yoğun olarak Türk kavimlerine ve boylarına yurt olmuştur. Bir bakıma bugünkü Bulgaristan toprakları üzerinde yaşayan Türklerin 16 asırlık bir tarihi geçmişi olduğunu söylenebilir. Türkler bu topraklara iki farklı dönemde ve iki farklı yönden akın etmişlerdir. Birinci dönemde Tuna boyu ve Balkanlara yerleşen Türkler Osta Asya'dan göç eden ve Karadeniz'in kuzeyinden gelen Türklerdir.

Bu dönemde Balkanlara ve Bulgaristan'a Güneydoğudan da bazı Türkmen grupları iskan edilmiştir. İkinci dönemde ise Bulgaristan'a ve diğer Balkan ülkelerine yoğun olarak gelen yerleşen Türkler Güneydoğudan yani Anadolu'dan gelen Osmanlı Türkleri olmuştur.¹ Bölgedeki son Türk hakimiyeti olan Osmanlı idâresinin, dünya tarihindeki siyasal gelişmelere paralel olarak zayıflamasıyla birlikte bölgedeki Türkler için göç olgusu artık tersine dönmüştür. XIX. Asra kadar Türklerin lehine olan göç hareketleri bu yüzyıldan sonra Türklerin aleyhine dönmüş, bölgedeki etnik milliyetçilik, panslavist yayılmacılık, Türklere baskıyı da beraberinde getirmiştir. Ne hazindir ki bölgeye sonradan geldikleri halde asırlarca bölgedeki diğer milletlerle birlikte yaşamış, gayritürk unsurlardan hiçbir zaman tehdit algılaması yapmamış, bölgede sadece eserleri ile var olan Türk varlığı, bölgedeki yeni ulus devletler için adeta bir tehdit unsuru olarak algılanmış, Türklerin nüfus varlığı da bu nedenden dolayı sürekli kontrol altında tutulmak istenmiştir. Bu kontrol çalışmalarında da en kolay yöntem olarak Türkiye'ye göç ettirme tercih edilmiştir.

Her göç beraberinde ikiliği de getirmektedir. Sıla ve gurbet, yurt ve anavatan, yeni tanıdıkları soydaşları ve geride bıraktıkları akrabaları ile Bulgaristan Türkleri göç olgusunu derinden yaşayan Türk topluluklarından biri olmuştur. Bu göç olgusunun "Bulgaristan Türkleri Edebiyatı ve Türkçe" üzerindeki yansımalarına dair tespitlere geçmeden önce Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçleri hatırlamak yararlı olacaktır.

1. Hüseyin MEMİŞOĞLU, Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi, s.1, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler

Göç, dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir.² Bulgaristan'daki Türk varlığının Türkiye'ye göçü büyük oranda zorunlu olmuş, devlet destekli göçlerdir. Resmî ya da gayriresmî yollardan göçe zorlanan Bulgaristan Türklüğünün Anadolu'ya kitlesel olarak dönüşü Balkan Savaşlarının yaşandığı yıllara rastlar ve bölgede Bulgaristan Devleti'nin kurulmasından sonra daha sistemli hale getirilir.

Osmanlı Devleti'nin çöküş yılları aynı zamanda Balkan Türklüğünün soykırım tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı yıllar olmuştur. Genelde Balkanlardan özeldir ise Bulgaristan'dan Anadolu'ya kitlesel göçler bu yıllarda başlar ancak biz çalışmamızın başlığında belirttiğimiz üzere Bulgaristan bir devlet olarak ortaya çıktıktan sonra burada Bulgaristan Türklüğü olarak anılmaya başlayan topluluğun Türkiye'ye taşıdığı edebiyatı konu aldığımız için, Osmanlı döneminde gerçekleşen göçler ve bunların neticesinde Anadolu'ya taşınan bir edebiyatın varlığı konusuna eğilmiyoruz. Nitekim o dönem bu bölge halkı da genel Türk edebiyatının bir parçasıdır ve kendine has çizgileriyle bölgedeki yerli edebiyat ancak Bulgaristan Devleti bünyesindeyken gelişme gösterir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen edebiyatın adı Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'dır ve bu edebiyat da büyük oranda Bulgaristan Devleti döneminde teşekkül etmiştir. Her göçün geride bıraktıkları olduğu gibi Bulgaristan Türkleri Edebiyatı da Bulgaristan'da yaşamaya devam etmektedir.

Bulgaristan'da teşekkül eden yerli Türk edebiyatı, periyodik olarak gerçekleşen göçler ile Türkiye'de de kendisine yaşam alanı bulur. Bu durumun nedenleri arasında Bulgaristan'dan bilhassa aydın kesimin göçe zorlanması, orada Türklerce kullanılan yazı dilinin İstanbul Türkçesi olması önemli etkenlerdir. Aynı zamanda sözkonusu edebiyat temsilcileri Türkiye'de yaptıkları edebî üretimin Bulgaristan'daki Türk Edebiyatı için de gerekli olduğu bilincini taşımaktadırlar.

Göç ve edebiyat ilişkisi, edebiyat sosyolojisi bağlamında ayrıntılı olarak incelenebilir nitelikte bir konudur. Azınlık edebiyatlarının nerelerde, nasıl geliştiği ve incelenmesinin hangi yöntemlerle yapılacağı noktasında Bulgaristan Türkleri Edebiyatı belirgin bir örnektir. İnsanların göçü gibi edebiyatın da göçebileceği durumu sorgulanabilmelidir.

Bulgaristan Devleti'nin teşekkülünden sonra bölgeden Anadolu'ya yapılan göçlerin tarihine baktığımızda bazen duraklamalar olduğunu ama yaklaşık onar yıl aralıklarla Türkiye'ye göç akınlarının gerçekleştiğini görürüz. Kaynaklarda "1950-51 Göçü" olarak bilinen göç Bulgaristan Devleti döneminde Türkiye'ye gerçekleşmiş ilk büyük göçtür. Sosyalist Dönemde Bulgaristan'da gerçekleşen ikinci büyük göç 1969-78 yılları arasındaki "Yakın Akıba Göçü" olarak bilinen göçtür ki, 1949-51 göçleri ile parçalanmış ailelerin devamı niteliğindeki göçlerdir. "89 Büyük Göçü" ise 500 bine yakın soydaşın Türkiye'ye geldiği en büyük ve en son göç akımıdır.³

Her göç akımının kendine özgü nedenleri olsa da genel olarak göçlerin hepsinin altında yatan nedenler arasında Bulgaristan Türklüğünün demografik denetiminin Bulgar devletince zorunlu görülmesi yatmaktadır. Bu zihniyetin bir diğer yansıması olan Türkleri sosyal yaşamın dışına itme, isimlerin bile

Bulgarlaştırılmasına varan asimilasyon politikaları Türklerin Türkiye'ye göçünde diğer sebepler olarak görülebilir. Ancak bu trajedinin aynı zamanda buradaki yerli Türk edebiyatına da esin kaynağı oluşturduğu, bu edebiyatın ürünleri incelendiğinde açıkça görülmektedir. Çalışmamızın Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Türkiye'de yayınlanmış eserlerini incelediğimiz bölümünde bu husus üzerinde daha ayrıntılı durulacaktır.

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar hem bu azınlık edebiyatının incelenerek bilim dünyasına kazandırılması hem de bu edebiyatın Türkiye'de yakından tanınması açısından önemlidir. Bulgaristan Türklüğünün yerli edebiyatının Anadolu'ya taşınması ve incelenmesi, 1989 yılında Bulgaristan'da Demokratik Dönemin başlamasından sonraki yıllarda ağırlık kazanmıştır. SSCB'nin dağılmasını takip eden aynı yıllar Türkiye'de dış Türklere yönelik bilimsel çalışmaların da ivme kazandığı zamanlardır. Türkiye dışındaki bu Türk toplulukları arasında en şanslısı Bulgaristan Türkleridir. Zira Bulgaristan'dan Anadolu'ya gerçekleşen sürekli ve büyük göçler, bu edebiyatın Bulgaristan'da oluşmuş ve gelişmiş olsa bile, Türkiye'de ve Bulgaristan'da ortaklaşa yazılmasını ve incelenmesini sağlamıştır. Bir bakıma Bulgaristan Türkleri edebiyatı ürünleri için "Bulgaristan'da üretildi ancak hem Bulgaristan'da hem de Türkiye'de incelendi" demek yanlış olmayacaktır. Bulgaristan'dan Anadolu'ya taşınan yerli edebiyatın Türkiye'de incelenmesi, bu edebiyatın Türkiye'de ve bu vesileyle tüm dünyada da bilinmesini sağlamıştır. Yapılmış ve yapılmakta olan akademik çalışmalar ile bu edebiyatın tanınmasına sadece bir kapı aralandığı muhakkaktır ancak bu alanda daha çok mesafe alınacağı açıktır. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine Türkiye'de yapılmış çalışmalara bakmadan önce bu edebiyatın ana hatlarıyla Bulgaristan'da ve Türkiye'de incelendiğini belirtmek gerekir. Bu hususta Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yapılmış çalışmaların nitelik ve nicelik olarak Bulgaristan'daki çalışmalardan üstün durumda olduğunu da belirtmek gerekir.

Bulgaristan'daki yerli Türk edebiyatına dair ilk çalışmalar kuşkusuz Bulgaristan'da yapılmıştır. Bulgar Devleti'nin bölgede Türkçe'yi yok kabul eden zihniyetine rağmen yapılmış olan bu çalışmalar başlangıç düzeyinde birer temel eser olarak kalmışlar ancak bugün dahi Bulgaristan Türk Edebiyatı araştırmacıları için önemlerini korumaktadırlar. Bu çalışmalar arasında 1960 yılında Bulgaristan'daki yerli şair ve yazarların eserlerini bir araya getirdiği "Antolojiya" adlı eseri ile İbrahim Tatarlı'yı ve Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yazılarını "Edebi Makaleler (İlim ve Tenkit)" başlıklı kitabında toplayıp Sofya'da 1958 yılında yayınlayan Rıza Mollov'u öncelikli olarak sayabiliriz. Bu isimler dışında Bulgaristan'da olup buranın yerli Türk edebiyatına dair çalışmaları olan diğer isimler arasında Sabri Tata, Cengiz Hakov, Haşim Akif, İsmail A. Çavuş, Turhan Rasi, İbrahim Yalimov, Sabri İbrahim Alagöz vb. sayılabilir.

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yapılan çalışmaları yöntemleri bakımında inceleyecek değiliz. Sadece Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'na yer verdikleri ve bu edebiyatın Türkiye'de bilinmesine hizmet ettikleri için bu

2. Taylan AKKAYAN, *Göç ve Değişim*, s.21, İstanbul, 1979.

3. Savaş ÇAĞLAYAN, "Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler" Doktora Tezi, İzmir, 2007.

çalışmalardan bahsedeceğiz. Zira birçoğu antoloji hüviyetinde olan bu çalışmalar⁴ yerli edebiyatın temsilcilerinin tespitinde ve edebiyat tarihlerine girmesinde büyük öneme sahiptir.

Bulgaristan'dan Anadolu'ya zorunlu göçler ile gelen soydaşlarımız arasında Bulgaristan Türk aydınları en önde yer aldılar. Zira Türkleri tehdit unsuru olarak gören Bulgar Devleti'nin hedefindeki asıl kitle onlardır. Ancak tarihi süreç içerisinde öngörülen gerçekleşmemiş, Bulgaristan Türklüğü Şumnu'dan, Kırcaali'den, Filibe'den göç ettiğinde oranın Türk varlığı yok olmamıştır. Ayrıca anavatan Türkiye'de birbiri ardınca Bulgaristan Türklüğü üzerine yayınlar baş göstermiştir. Örneğin, Büyük Göçün yaşandığı ve Türklerin Bulgaristan'da soykırıma uğradıkları bir dönemde İstanbul'da Bulgaristan Türkleri Edebiyatına yönelik bir antoloji yayımlanmıştır. Mehmet Çavuş'un İstanbul'da 1988 yılında yayınlama imkanı bulduğu bu eserin adı "20 .Yüzyıl Bulgaristan Türkleri Şiiri"dir. Eseri klasik bir antoloji olmanın ötesine götüren, giriş kısmında yer alan Bulgaristan Türkleri Edebiyatını 15. yüzyıldan başlatarak 20. yüzyıla kadar değerlendirdiği yazısıdır. Türkiye'ye bu edebiyatı taşıyan isimlerden bir diğeri Nimetullah Hafız'dır. 1987'de Nimetullah Hafız'ın "Bulgaristan'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi 1944-1984" başlıklı üç ciltlik eseri TC. Kültür Bakanlığınca yayımlanmıştır. Eserin aynı başlığı taşıyan üçüncü cildi ise 1989'da yayımlanmış olup bu ciltte çocuk edebiyatı eserlerine yer verilmiştir. Aynı yazarın iki ciltlik "Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri" adlı antolojisi de yine bu sahadaki önemli kaynak eserlerden biridir.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın Türkiye'deki en önemli isimlerinden biri Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğ'dur. Yenisoğ, Türkiye'de bu yerli edebiyatı tanıtan isimlerin başında gelir. Kendisi hem Bulgaristan'da olduğu yıllarda hem de Türkiye'deyken bu çalışmalarını sürdürmüştür. "Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi"nin Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nı ele alan 8. cildini hazırlayan yazarın bu incelemesi halen Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatını en geniş kapsamda ele alan çalışmadır. Yazarın aynı zamanda Bulgaristan'daki Türk Çocuk Edebiyatı örneklerini Türkiye'ye taşıyan "Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler" adlı antolojisi alanındaki ilk çalışmadır. Yazarın Türkiye'deki birçok akademik ve bilimsel yayında Bulgaristan Türkleri Edebiyatı ile ilgili yazılarını da rastlamak mümkündür. Bu isimler gibi doğrudan edebiyatçı kimliği ile Bulgaristan Türkleri Edebiyatını inceleyenler olduğu gibi Bulgaristan Türklüğü hakkındaki genel çalışmalarında Bilal N. Şimşir, Osman Keskinoglu, Hüseyin Memişoğlu, M. Türker Acaroğlu vb. isimlerin yerli Türk edebiyatına ayrı bir başlık altında yer vererek inceledikleri görülmektedir.

Türkiye'de son yıllarda Bulgaristan Türkleri Edebiyatına yönelik akademik çalışmalar da görülmeye başlanmıştır. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın Türkiye'de akademik anlamda incelenmesine örnek olarak Meral Mert'in "Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Analitik Bibliyografyası", Zeynep Atasoy'un "Ömer Osman Erendoruk, Hayatı-Sanatı-Eserleri" adlı bitmiş yüksek lisans tezleri ile İbrahim Özkan'ın "Bulgaristan Halk Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme" adlı bitmiş doktora tezi ve Atif Akgün'ün hazırlık aşamasında olan "Bulgaristan'da Türk Çocuk Edebiyatı" adlı doktora çalışması

verilebilir.⁵ Bu tarz çalışmalarda aynı zamanda Bulgaristan'da bilim çevrelerinde çeşitli nedenlerle göz ardı edilen yerli Türk edebiyatının bilimsel bir yaklaşımla Türkiye'de ele alınıyor olması büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Eserlerinin Türkiye'de Neşri ve Örnek Eserler

1989'da Demokratik Dönemin başlamasına kadar Bulgaristan Türklerinin yerli edebiyatı kendine yayın imkânını kısıtlı zamanlarda bulabilmiştir. Bulgaristanlı Türk şair ve yazarlar için eserlerini yayınlamanın tek yolu, Türkçe gazete ve dergilerdir. Bulgaristan'da Sosyalist Dönemde Halk Eğitimi Yayınevi (Narodna Prosveta) tarafından sosyalist çizgideki Türkçe edebi eserlerin basımı gerçekleştirilmiştir. Böylesi bir ortamda Bulgaristan Türkleri Edebiyatının bütünüyle yayın imkânı bulunduğunu söylemek oldukça güçtür. Ancak Bulgaristan Türklüğünün yaşadıkları elbette ki başta şiir olmak üzere birçok edebi ürüne yansımıştır. Zaman içinde şairlerin hatıra defterlerinde, zihinlerinde hatta ağaç yapraklarında muhafaza edilen bu ürünler, Türkiye'ye göç ile birlikte daha rahat yayın imkânı bulabilmiştir.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden şair ve yazarların eserlerinin neşri bazen resmi kurumlarca, bazen özel yayınevlerince bazen de şair ve yazarların kendi imkanları ile gerçekleştirilmiştir. Nerede ne şekilde basılmış olursa olsun, 1990'lı ve 2000'li yıllarda Bulgaristan göçmeni bu aydınlarımızın yayınlama imkanı buldukları edebiyat eserleri hatırı sayılır miktara ulaşmıştır.

Gerek Türkiye'de gerekse Türkiye dışında hazırlanmış olan Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Antolojilerinde yer almış olan edebi kişiliklerin neredeyse yarısı bugün Türkiye'de yaşamakta, aynı zamanda edebi üretkenliğini burada sürdürmektedir. Muhtelif antolojilerde kısa biyografileri ve eserleri ile yer alan Ahmet Emin Atasoy, Ahmet Şerif Şerefli, Celil Yunus, Durhan Hasan Hatiboğlu, Hafız Adullah Fehmi (Meçik), Havva Pehlivan Özgür, Hüseyin Rasim Güler, İsa Cebeci, İslam Beytullah Erdi, Latif Karagöz, Mehmet Murat, Mustafa Oğuz Peltek, Mülazım Çavuş, Mümin Yusuf Akın, Nevzat Mehmet, Osman Sungur Keskinoglu, Sabahattin Bayramöz, Galip Mehmet Sertel, Niyazi Hüseyin Bahtiyar, Şaban M. Kalkan vb. isimler Bulgaristan'da eğitim almışlar ve orada yaşadıklarını büyük oranda Türkiye'de yayınlamışlardır. Bunu yaparken de kendilerini Bulgaristan Türklüğünden ayrı düşünmemişler, eserlerin basıldığı yer Türkiye olmasına rağmen kendilerini Bulgaristan Türk Edebiyatının bir parçası olarak görmüşlerdir. Türkçe'nin resmi dil olduğu bir ortamın rahatlığı ile Bulgar mezaliminin yıllarca biriktirdiği duygu ve düşünceler, şiirlere, hikayelere ve romanlara konu olmuş, peşisıra yayımlanmışlardır. Bu isimler, aynı zamanda Bulgaristan Türk Edebiyatının belli alanlarda ayrıca incelenmesini sağlamışlardır. Örneğin Nevzat Mehmet Fuat, İsa Cebeci, Latif Karagöz, Celil Yunus, vb. isimler çocuk edebiyatı sahasında öne çıkan isimler olmuşlardır. Hüseyin Rasim Güler Bulgaristan Türklerinin türkileri üzerine eğilirken, Şaban M. Kalkan Bulgaristan Türklerinin Edebiyatında hiciv ve mizah konusuna özellikle eğilmiştir. Sabri Tata, Ömer Osman Erendoruk, Mehmet Türker gibi isimler ise başarılı roman

5. Bahsi geçen yüksek lisans ve doktora çalışmaları E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları ve Türk Halkbilimi ABD'de yürütülmüş çalışmalardır.

4. Mehmet Çavuş, Nimetullah Hafız, Hayriye Yenisoğ'un antoloji hüviyetindeki eserleri Türkiye'de basılmış, Dr. Şaban M. Kalkan'ın ise basılmayı bekleyen bir şiir antolojisi mevcuttur.

örnekleri ile Bulgaristan Türklüğünün çilesini edebi bir türle yansıtmışlardır. Kısacası Bulgaristan'daki yerli Türk edebiyatı Türkiye'de tüm yönleriyle incelenmiş, aynı zamanda durgunluk dönemine giren bu edebiyata Türkiye'de bir can suyu verilmiştir.

Türkiye'ye göç eden şair ve yazarların Türk Edebiyatı çevrelerinde keşfi ve layığıyla tanınması da göçü takip eden yıllarda gerçekleşmiştir. Örneğin Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatının en güçlü kalemlerinden, Türkiye'de 2007 yılında vefat eden Latif Karagöz'ün "Kon Kon Kelebek" adlı çocuk edebiyatı eseri TC. Kültür Bakanlığı yayınları tarafından basılmıştır. Şairin Türkiye'deki birçok çocuk dergisinde de şiirleri yayınlanmıştır.

Bulgaristan kökenli şair ve yazarların bazı eserleri Türkiye'de resmi yayınevleri tarafından yayınlanmıştır. Örneğin TC. Kültür Bakanlığı Yayınları kapsamında Niyazi Hüseyin'in "Karanfiller Uyandı", Ahmet Şerif Şerefli'nin "Türk Doğduk, Türk Öldük" adlı eserleri buna örnek verilebilir. Karanfiller Uyandı'nın önsözünde Niyazi Hüseyin " ... şiir kitabımı ben , Bulgaristan Türklerinin yerli edebiyatına yeni bir katkı olarak nitelendiriyorum ve bununla da başarılı bir görevin rahatlığı içindeyim." derken şairin kendisini Bulgaristan Türk Edebiyatı dairesinde gördüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz.

Göçmen şair ve yazarlar eserlerinde Türkiye Türkçesini kullandıkları için Türkiye okuyucusu tarafından hiç yadırganmadılar. Edebiyatın ortak duygularını benzer şekilde işlediler ancak hepsi mutlaka Bulgaristan Türkü'nün derinden hissettiği göç olgusunu eserlerinde işlediler. Söz konusu temsilciler azınlık hissiyatını yansıttılar, doğal olarak milli bir havaya büründüler. Bulgaristan'da sosyalist dönemde Türkçe söyleyebilmek için duygu ve düşüncelerini ideoloji penceresinden vermeye çalıştılar ancak göç ile birlikte Türkçe'nin anavatanına geldiklerinde duygu ve düşüncelerini sadece Türkçe değil aynı zamanda Türklük şuuruyla birlikte verdiler. Örneğin neredeyse hepsinin bir anadil şiiri oldu:

Ana Dilim

Ana dilim, ana dilim,
Ben mecburum sana dilim,
Dünya ile ilişkide
Tek araçsın bana dilim.

.....
Gururum, alnımda akım,
Dilimin ucunda okum,
Varlığım bir tek seninle,
Sen yok isen ben de yokum.

Ömer Osman Esendoruk

Ağlatmayın Çocukları
Basım yeri ve yılı belirtilmemiş.

Anadilim

Seni anamda öğrendim
Sen kolum kanadım elim.
Geceyi seninle yendim
Güzel Türkçem anadilim.

Ben seninle dedim: Ana
Büyük atama and içtim.
Candan bağlandım vatana
Güzel Türkçem anadilim..

.....
Ben senden başka dil seçmem
Sen benim mutlu kaderim.
Ölürüm senden vazgeçmem
Güzel Türkçem anadilim.

Şaban Kalkan

Turnalar s.56/ Ayhan Matbaası, İzmir, 1997.

Türkçem

Sensin benim ana dilim
Senle öğrenilir bilim.

Senle gözlerim açılır
Ufkuma ışık saçılır.

Yollarında koşturansın
Denizinde coşturansın.

Arı sütü gibi Türkçem
Yaşamak için gerekçem.

Latif Karagöz

Okula Koş s.8/ Ay Yayıncılık, Çorlu, 2007

Aralarında bir anlaşma olmaksızın böylesine bir konu birlikteliği, Bulgaristan Türklerinin Türkiye'deki edebi ürünleri arasında dikkat çekici boyuttur. Bu benzerlikler içerisinde bir diğeri eserlerinin derinine sinen "Bulgar Mezâlimi" dir.

1993'te Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan "Karanfiller Uyandı" adlı eserindeki "Bulgar Zulmü" şiirinde Niyazi Hüseyin şu mısraları ile yer alır:

Alınmazı almak istedi elimizden
Verilmez vermek istedi
Cinayet işledi kahpe Bulgar
Ama ne alabildi ne verebildi

.....
Kanımıza kan, evet canımıza can
Zalimin hakkı kötek
Kendi zzehirini kendi yutacak
Ayağımızı ısırın köpek.

Eylül 1989, İstanbul

Karanfiller Uyandı, TC Kültür Bak. Yay. Ankara, 1993.

Elbetteki muhaceratta gelişen Bulgaristan Türkleri Edebiyatının en yaygın temalarından biri de göçtür. 1994'te Balkan Türklerinin Sesi Yayınları'ndan çıkarılan "Yüreğimde Şirin Tuna Aktıkça" adlı eserinde Bulgaristan Türklüğünü konu edinen Ahmet Emin Atasoy, "Ayrılırken" adlı şiirinde "göç" konusuna şu dizeleri ile değiniyor:

Gitmek gerek, yüreğim kan ağlıyor,
Yaslı odam, bana hakkın helal et.
Ayrılığın ocağında yürek kor,
Tüten bacam, bana hakkın helal et.

.....

Biliyorum sana yetti bu cefa,
Tarihinde yüz kızartan her sayfa,
Oğlun gibi sarıl bana son defa
Bulgaristan, bana hakkın helal et.

"Yüreğimde Şirin Tuna Aktıkça" s.70, Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, İstanbul, 1994

Eserlerinin büyük kısmı Türkiye'de yayınlanan Ömer Osman Esendoruk Önsöz Basım Yayıncılık tarafından 2005'te İstanbul'da yayınlanan "Son Yaprak" adlı şiir kitabında yer alan "Adsız Bebek" şiirinde yine çekilen acılara değinir.

İntikam alıyordu isim değiştirerek
Sürünen böceklerce her deliğe girerek

Çullandı canavardan azılı, başımıza
Kan kattı çağıl çağıl akan gözyaşımıza

Dikilip başımıza
Bulgarsınız siz dedi şaklatacak copunu
Hapsetti, sürgün etti, aydınları topunu
Gık diyeni ağzından kan gelince dövdüler,
Ana, avrat, kız, gelin hayasızca sövdüler.

Türkiye'ye göç etmiş Bulgaristan Türk'ü şair ve yazarlarımızın daha birçoğunun eserlerindeki *anadil bilinci, anavatan sevgisi, Bulgar mezarını ve göç gibi başlıklarda yoğunlaşan bu tematik benzerliklerin örnekleri artırılabilir.* Türkiye'deki bu temsilciler ağırlıklı olarak şiir türünü tercih etmişler, bunun yanı sıra hikaye, roman vb. türlerde de eserler vermişlerdir. Sanatçıların eserleri Türkiye'de ekseriyetle muhacir muhitlerinde sevilmiş ve takip edilmiştir. Yayınları Balkan kuruluşlarınca finanse edilmiş, ya da bu kuruluşlara bağlı yayın organlarında yer bulmuşlardır. Aynı zamanda temsilcilerin birçoğu Bulgaristan ve Türkiye'de ürettikleri edebî eserlerinden derlediklerini Türkiye'de kendi imkanları ile yayınlamışlardır.

SONUÇ

Türkiye'de özellikle 1990 sonrası Türkiye dışındaki Türkler üzerine yapılan çalışmalar büyük artış göstermiştir. Bu çalışmalar büyük oranda dil ve edebiyat incelemeleri boyutunda akademik çalışmalardır ve söz konusu Türk dünyası edebiyatlarının Türkiye'de eser neşri ve gelişme imkânı bulması sınırlı olmuştur. Ancak bu Türk toplulukları arasında Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı Türkiye'de akademik olarak incelenmekle kalmamış aynı zamanda Türkiye'ye göç eden temsilcileri ile burada yaşama imkanı bulmuştur. Ancak söz konusu edebi ürünlerin muhacir muhit dışında genel Türk okuyucusu nezdindeki bilinirliği sınırlı kalmıştır. Aynı zamanda bir diğer sorun Türkiye'de bu eser neşrine girişenlerin Bulgaristan'da bıraktıkları çevreden kopuk olarak bu faaliyeti sürdürmeleri olmuştur. Üslup ve konu birlikteliği olsa da Bulgaristan'da kalanların Türkiye'de filizlenen bu edebiyattan yeterli oranda haberleri olamamıştır. Zira Bulgaristan Türkleri Edebiyatını bir bütün olarak düşünürsek bütün orası, parça ise Türkiye'de devam eden, göçlerle neşet eden koldur. Bu noktada her iki ülkedeki edebiyat çevrelerine sorumluluk düşmekte, bu edebiyatı bütüncül bir yaklaşımla ele almaya çalışmaları gerekmektedir. Halihazırda Bulgaristan'da sürdürülen Türkçe yayım faaliyetleri Türkiye'deki bu temsilcileri oraya tanıtılmalı, Türkiye'de Balkan muhitlerinde takip edilen yayımlar da ise Bulgaristan'daki güncel Türk edebiyatı faaliyetleri Türk okuyucusuna taşınmalı ve tanıtılmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1] AKKAYAN Taylan, Göç ve Değişim, İstanbul, 1979.
- [2] ATASOY Zeynep, "Ömer Osman Erendoruk, Hayatı Sanatı, Romanları" Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007.
- [3] ÇAĞLAYAN Savaş, "Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler" Doktora Tezi İzmir, 2007.
- [4] KARAGÖZ Latif " Önce Vatan – Çocuk Şiirleri" Çorlu Ay Matbbası, Tekirdağ, 2004.
- [5] MEMİŞOĞLU Hüseyin, Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi, TC. Kültür Bak. Yay., Ankara, 2002.